

**Eşlikli Gazel Formunun Biçim Özellikleri ve Hâfız Kemâl'in
Okuduğu Hüzzam Gazel'in Biçim Tahlili**

Shape Properties of the "Accompanied Gazel" Form and Form
Analysis of Hüzzam Gazel Performed by Hafız Kemal

Gülçin YAHYA KAÇAR – Emre ERDOĞAN

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı
Çalgı Eğitimi Bölümü. gulcin.yahya@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6056-2564.

Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Çalgı
Eğitimi Bölümü. kanunemre@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8222-7297.

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliř Tarihi – Date Received	5 Şubat / February 2022
Kabul Tarihi – Date Accepted	20 Mart / March 2022
Yayın Tarihi – Date Published	23 Mart / March 2022
Yayın Sezonu	Mart
Pub Date Season	March

Atf / Cite as: Erdoğan, E. – Yahya Kaçar, G. (2022), Eşlikli Gazel Formunun Biçim Özellikleri ve Hâfız Kemâl'in Okuduğu Hüzzam Gazel'in Biçim Tahlili/Shape Properties of the "Accompanied Gazel" Form and Form Analysis of Hüzzam Gazel Performed by Hafız Kemal. Turkish Academic Research Review, 7 (1), 171-200. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/68995/1068699>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

Eşlikli Gazel Formunun Biçim Özellikleri ve Hâfız Kemâl'in Okuduğu Hüzzam Gazel'in Biçim Tahlili

Gülçin YAHYA KAÇAR– Emre ERDOĞAN

Öz

Gazel, Türk müsikisinde sâzende ve hânendenin makâmın belli başlı kâidelerine bağlı kalarak uyum içerisinde icrâ ettikleri irticâlen yapılan, usûlsüz bir formdur. Özellikle XX. yüzyılın ilk yarısında müsikî ortamlarının vazgeçilmez formlarından olan gazeller, yüzyılın son çeyreğiyle birlikte unutulmuştur. Çoğunlukla eşlikli olan gazel formunun en dikkat çeken özelliği tiz bölgelerde yapılan hançere hareketlerinin lafızlarla işlenerek gazelhânın özgün müzik anlayışının nağmelerle vücûd bulmasıdır. Diğer önemli bir özelliği de eşlik eden icrâcının gazelhâna mihmandarlık (yol gösterici) yaparak birlikte oluşturdukları makam seyri ve form özelliğine âit biçim yapısıdır. Bu alanın önemli gazelhânları arasında Hâfız Sami, Hâfız Kemâl, Hâfız Burhan, Hâfız Yaşar ve birçok isim târihteki yerlerini almışlardır. Bu çalışmada, adı geçen gazelhânların eşlikli okuyuşlarında gazel formunu nasıl yapılandırdıklarının tesbiti üzerinde durulmuştur. Eşlik eden sâzende ve gazelhânın birlikte kurguladıkları makam yapısı, bölümler ve cümle taksimatları da yukarıda adı verilen gazelhânların örnek gazellerinden hareketle incelenmiştir. Örnek olması bakımından Yorgo Bacanos'un eşliğinde Hâfız Kemâl'in okuduğu Hüzzam Gazel'in biçim yönünden tahlili ayrıntılıca ele alınmıştır. Bu çalışmanın evrenini, Türk müsikisi sözlü formlarından gazel formu oluşturmaktadır. Çalışmanın iki örnekleme bulunmaktadır. Birinci örneklem gazel formunun genel özelliklerini belirlemek amacıyla raslantısal olarak seçilmiş, alanda usta icrâcı olarak kabul edilen gazelhânların icralarından üç adet gazel örneğidir. İkinci örneklem ise gazel formundan seçilmiş bir gazel örneğinin biçim özellikleri açısından nasıl tahlil edilmesi gerektiğini anlatmaya yönelik olarak seçilen Yorgo Bacanos eşliğinde Hâfız Kemâl'in okuduğu Hüzzam Gazel örneğidir. Çalışmanın problemini: “Eşlikli gazel formunun biçim özellikleri nasıldır?” ve “Yorgo Bacanos eşliğinde Hâfız Kemâl'in okuduğu Hüzzam Gazel'in biçim özellikleri nasıldır?” soruları oluşturmaktadır. Hüzzam Gazel araştırmacılar tarafından notaya alınmış, bölüm ve cümle yapıları, cümle dağılımları, lâfız yapıları ve biçim özelliklerine âit gösterim tablosu hazırlanmış ve alt problemler dâhilinde anlatılmıştır. Farklı gazelhânların eşlikli gazellerinden verilen örnekler tablollaştırılmış ve farklı biçim özellikleri ortaya konulmuştur. “Lafız”ların “terennüm”lerle karıştırılmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu çalışma, gazel formunun tekrar hayata geçirilmesi ve tahlil edilmesi bakımından önemlidir. Nitel araştırma olup, betimsel tarama ve kaynak tarama modeli kullanılmıştır. Kaynak taraması yapılarak elde edilen veriler çalışmanın da temelini oluşturan “Gülçin Yahya Biçim Tahlili” yöntemiyle tahlil edilmiştir. Her gazelin kullandığı icrâ mekânına, amacına, içeriğine göre biçim özelliklerinin değiştiği, forma âit genel özelliklerinin olmasının yanı sıra gazelhâna bağlı cümle ve bölüm yapılarının olduğu, lafızların da bu özel kullanımlardan biri olarak icrâ edildiği sonuçlarına varılmıştır. Oluşturulan tabloların eşlikli gazellerin tesbitinde ve tahlillerinde kullanılabilmesi üzerine öneride bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gazel, Gazelhân, Form, Hüzzam Makamı, Hafız Kemal, Yorgo Bacanos

Form Fetures of the "Accompanied Gazel" Form and Form Analysis of Hüzzam Gazel Performed by Hafiz Kemal

Abstract

Gazel is an improvisation without "usûl" in Turkish music, which "sâzende" and "hânende" perform in harmony by adhering to the main rules of the mode. Gazels, one of the indispensable forms of musical circles especially in the first half of the 20th century, were forgotten in the last quarter of the century. The most striking feature of the Gazel form, which is mostly accompanied, is that the guttural movements in the high-pitched regions are made with words and the authentic musical understanding of the Gâzelhan (gazel performer) comes into being with melodies. Another important feature of Gazel is the form structure, which belongs to the mode of movement and form feature co-constructed by Gazelhân and the musician accompanying and guiding the performer. Among the important Gazelhâns in history are Hâfız Sami, Hafiz Kemal, Hâfız Burhan, Hâfız Yaşar and many other names. This study focuses on how the aforementioned Gazelhâns structured the Gazel form in their accompanied performance. The mode structure, sentences, and section divisions, which the accompanying Sâzende and Gazelhân set up together, were analyzed based on the sample Gazels of the performers mentioned above. As a sample, in this study, the form analysis of Hüzzam Gazel performed by Hâfız Kemal's and accompanied by Yorgo Bacanos was done in detail. The target population of this study is the Gazel form, one of the oral forms of Turkish music. The study has two samples. The first sample is three Gazel samples by the Gazelhans, who are considered as master performers in the field. These samples were chosen randomly in order to determine the general characteristics of the Gazel form. The second sample is Hüzzam Gazel, performed by Hâfız Kemâl, accompanied by Yorgo Bacanos, which was chosen to explain how a ghazal sample selected from the ghazal form should be analyzed in terms of its form features. "What are the form features of the accompanied Gazel form?" and "What are the form features of Hüzzam Gazel, performed by Hâfız Kemal and accompanied by Yorgo Bacanos?" constituted the research questions of the study. Hüzzam Gazel was notated by the researchers, and a table of section and sentence structures, sentence distributions, word structures, and structural features was prepared and explained within the sub-questions of the study. The samples of accompanied Gazels by different Gazelhâns were tabulated, and different form features were identified. It was emphasized that "lâfız" (words) should not be confused with "terennüm" (singing). This study is important in terms of reviving and analyzing the Gazel form. In this qualitative research, descriptive survey method was used and review of literature was conducted. The data obtained through the literature review were analyzed by using "Gülçin Yahya Form Analysis" method, which is the basis of the study. It was concluded that Gazel form features changed depending on the setting, purpose, and content of the performance in which each Gazel was used; in addition to the general characteristics of the form, there were sentence and section structures depending on the Gazelhân, and words were performed as one of these special uses. It was suggested that the created tables could be used in the identification and analysis of accompanied Gazels.

Key words: Gazel, Gazelhân, Form, the mode Hüzzam, Hâfız Kemâl, Yorgo Bacanos

Giriş

Gazel, Türk mûsikisinde sâzende ve hânendenin makâmın belli başlı kâidelerine bağlı kalarak uyum içerisinde, irticâlen icrâ ettikleri, usûlsüz bir formdur. Özellikle XX.

yüzyılın ilk yarısında mûsikî ortamlarının vazgeçilmez formlarından olan gazeller, yüzyılın son çeyreğiyle birlikte unutulmuştur. Bu yüzyıl itibariyle birçok gazelhân yetişmiş ve özellikle de Münir Nurettin Selçuk ile birlikte gazel icrâcılığı zirve dönemini yaşamıştır. Bunda hafızlık tavrından uzaklaşarak ses tekniklerini kullanmasının, telaffuz ve ağdalı okuyuşun yerine daha belirgin bir uslûp oluşturmasının da etkisi vardır.

Gazel, hânendelerin hançerelerini özgürce kullanabilmeleri açısından önemli bir icrâ şeklidir. Özellikle hâfızlar tarafından icrâ edilmiştir. Hâfız: sözlükte “koruyan, ezberleyen, saklayan, sır saklayan, gözetip kollayan ve himâye eden” (Şakar, 2015, s.15) anlamına gelmektedir. Hâfızlık halk tarafından Kur’an-ı Kerim’i ezberleyen olarak da bilinmektedir. Bu alanın en önemli gazelhânları arasında Hâfız Sâmî, Hâfız Kemâl, Hâfız Burhan, Hâfız Yaşar ve birçok isim tarihteki yerlerini almışlardır. Bunların yanı sıra refâkat eden saz icrâcılarının da nispeten hünelerini gösterdikleri icrâ alanları haline gelmiştir. Önemli gazelhân eşlikçileri olarak Tanbûrî Cemil Bey, Yorgo Bacanos, Aleko Bacanos gibi sâzendeler başta söylenebilir. Bu sâzendeler dönemin en önemli saz icrâcıları olup geleneğin inşâ edilmesinde önemli katkılar sağlamışlardır. Ustâd-ı cihân olarak bilinen Tanbûrî Cemil Bey’in ilk taş plaklara yapmış olduğu gazel eşlikleri önemlidir. Yorgo Bacanos, hem Türk müziğine hem de Batı müziğine vakıf olması san’atına doğrudan etki etmiş ve bu sâyede farklı bir tavır ortaya koymuştur. Bu durumun ud, lavta ve piyano gibi farklı yapılarıdaki çalgılarının da etkili olduğu düşünülmektedir (Yahya, 2002:1). Gazeller, serbest form anlayışıyla yani usûlsüz icrâyâ dayalı bir form biçimidir. Gazel formu usûlsüz icrâ edilmesine rağmen belli başlı kâideler çerçevesinde başlar, gelişir ve sonlanır. Gazel icrâsının genel hatlarıyla hangi kâidelerle geleneğe dönüştüğü hususunu Kaçar şöyle ifade etmektedir;

Gazelhân birinci mısırâyı okur. İkinci mısırânın öncesinde tekar bir taksim yapılır ve nağme uygun bir perdede bırakılır. Gazelhân ikinci mısırâı okur, tekrar saz taksîmi yapılır ve meyan gösterilir. Gazelhân üçüncü mısırâı meyan olarak okur. Dördüncü mısırân icrâsından sonra sâzende son taksîmi icrâ eder (Kaçar, 2012, s.228).

Çoğunlukla eşlikli olan gazel formunun en dikkat çeken özelliği tiz bölgelerde yapılan hançere hareketlerinin lafızlarla işlenmesidir. Gazelhânın ve eşlikçi sâzendenin özgün müzik anlayışının nağmelerle vücûd bulmasıdır. Diğer önemli bir özelliği de eşlik eden icrâcının gazelhâna mihmandarlık (yol gösterici) yaparak birlikte oluşturdukları makam seyri ve form özelliğine âit biçim yapısıdır. Eşlik sazı, makam seyrine yön veren ezgileriyle gazelhânın yaratıcılığını ve icrâ gücünü arttıran

önemli bir konumdadır. Kimi zaman da eşlik sâzende, gazelhânın yapmış olduğu nağmelerin benzerlerini yaparak ezgi tâkibi yapmaktadır. Gazelhânın ses alanı ve özellikle tiz perdelerde duyurduğu nağmeler kendisine ayrı bir değer katmaktadır. Ne kadar tizlere çıkabilir ve hançeresini ne kadar hızlı kullanabilirse gazelhânın değeri de o kadar artmaktadır. Bunların yanı sıra konusunun aşk olması ve güftelerinin de dîvan edebiyatı şiirlerinden oluşması gazelhânın sadece müzik bilgisinin değil aynı zamanda edebiyat yönünün de kuvvetli olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Gazel icrâcılığı ülke genelinde yaşanmış siyasi gelişmelerin neticesinde ortadan kaybolmuştur.

Gazeller, aynı zamanda Türk edebiyatının en yaygın nazım şeklidir. Hem edebî hem de mûsikî özellikleri yönüyle oldukça zengin yapıtlardır. Bu yapıtlar edebiyat ve mûsikî yönünden ayrı ayrı ele alındığında bile derinlemesine işlenebilir. Bu sebeple birbirleriyle ilintili olarak yorumlayacağımız gazel “şairin aşka ve sevgiye dair entelektüel fikirlerin, lirik heyecanlarını ve derin duygularını anlatabilmesi için en uygun yol olarak karşımıza çıkar”(Pala, 2016, s.vii).

Gazel icrâcılığı XX. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle terkedilmeye başlanmıştır. Aksoy, gazel icrâsının gündemden nasıl düştüğüne dair şu ifâdeleri kullanır; “Radyo Türk mûsikisine bir çeki düzen verirken gazeli yasaklamış, öldürmüştür. Gazelin radyoda yasaklanmasının asıl sebebi, gazelin, taksimden farklı olarak, dînî mûsikînin etkisi altında olması, hâfız tavrıyla okunması, gazel nağmelerinin dînî mûsikî nağmelerini andırması, dolayısıyla şark dünyasını daha çok çağrıştırmasıydı”(Aksoy, 2008, s.199).

Bu çalışmada gazel formunun nasıl biçimlendiğini göstermek amacıyla seçilmiş üç adet gazel örneğinin biçim özellikleri tespit edilmiş, bölüm, cümle, makam seyirleri ve lafızların yer aldığı “Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)” ve “Biçim Yapısı” tablosuyla gösterilmiştir. Ayrıca gazel icrâsının önde gelen isimlerinden Hafız Kemal ve Yorgo Bacanos’un icrâ ettiği “Hüzzam Gazel” örneği de biçim özellikleri yönüyle ayrıntılı olarak incelenmiş ve tahlil edilmiştir.

Problem Cümlesi

Çalışma: “Eşlikli gazel formuna âit biçim özellikleri nasıldır?” problem cümlesine bağlı olarak, “Yorgo Bacanos eşliğinde Hâfız Kemâl'in okuduğu Hüzzam Gazel'in biçim özellikleri nasıldır?” örneğiyle iki problem cümlesinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda aşağıda belirtilen alt problemlere cevap verilmiştir.

Alt Problemler

- 1.Eşlikli gazel formlarında biçim özellikleri nasıldır?
- 2.Yorgo Bacanos eşliğinde Hâfız Kemâl'in okuduğu Hüzam Gazel'in biçim özellikleri nasıldır?"
 - 2.1. Hüzam gazelin bölüm yapıları nasıldır?
 - 2.2. Hüzam gazele âit cümle yapıları nasıldır?
 - 2.3. Hüzam gazelde kullanılan lafızların kullanımı nasıldır?
 - 2.4. Hüzam gazelin biçim özellikleri açısından gösterimi nasıl olmalıdır?

Amac

Bu çalışmanın amacı eşlikli gazel formlarındaki farklı biçim yapılarını tespit ederek, gazel formunda farklı bölüm, cümle yapılarını ortaya koymak ve kullanılan lafızlara dikkat çekmektir. Hüzam makamındaki gazel icrâsının biçim özelliklerinin tahlil edilerek açıklanması, ayrıca bu vesile ile gazel icrâcılığının tekrar hayata geçirilip eski değerine ulaşması amaçlanmıştır. Gazel formuna ait biçim özelliklerinin tespitinde ve tahlilinde kullanılan yöntemin yaygınlaştırılması diğer amaçlardandır.

Önem

Çalışma, Türk mûsikîsi form bilgisi çalışmalarının bir yõteme dayandırılarak daha anlaşılır ve açık bir şekilde ortaya konması açısından ve eşlikli gazel formuna âit biçim özelliklerini ayrıntılı olarak tespit eden ve anlatan bir yöntemin gösterilmesi bakımından önemlidir. Ayrıca gazel formunun nasıl işlendiğinin ve biçim özelliklerine âit gazel çeşitlerinin ortaya konulması bakımından da önemlidir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma Gazel formuyla sınırlıdır. Özellikle eşlikli gazel icrâsıyla sınırlandırılmıştır.

Evren-Örnekleme

Bu çalışmanın evrenini Türk mûsikîsi sözlü formlarından gazel formu oluşturmaktadır. Çalışmanın iki örnekleme bulunmaktadır. Birinci örnekleme gazel formunun genel özelliklerini belirlemek amacıyla raslantısal olarak seçilmiş, alanda usta icrâcı olarak kabul edilen gazelhânların icralarından üç adet gazel örneğidir. İkinci örnekleme ise gazel formundan seçilmiş bir gazel örneğinin biçim özellikleri

açısından nasıl tahlil edilmesi gerektiğini anlatmaya yönelik olarak seçilen Yorgo Bacanos eşliğinde Hâfiz Kemâl'in okuduğu Hüzzam Gazel örneğidir.

Yöntem

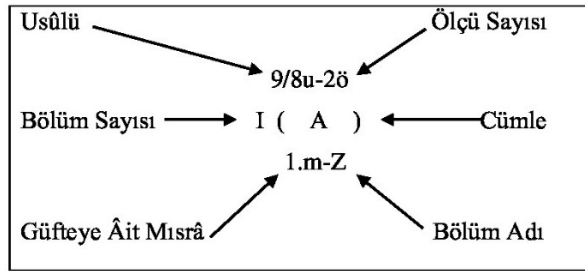
Bu çalışma nitel araştırma olup, betimsel tarama ve kaynak tarama modelleri kullanılmıştır. Betimlemede “araştırmada toplanan verilerin, araştırma problemine ilişkin olarak neleri söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğu ön plana çıkmaktadır. Örneğin, gözlenen bir ortamda nelerin olup bittiği, çalışılan dökümanların hangi bilgileri ortaya koyduğu, betimleme yaklaşımına uygun sorulardır”(Yıldırım, Şimşek, 2018, s.238)

İlk olarak kaynak taraması yapılmış çok sayıda gazel dinlenerek genel biçim özelliklerini ortaya koyabilecek Muhayyer, Mâhur ve Nihavend makamlarında üç adet gazel belirlenmiştir. Bu gazellerin farklı icrâcılarının ve eşlikçilerinin kayıtlarından olmasına dikkat edilmiştir. Gazellerin biçim özellikleri açısından tahlili ve tesbiti dinleme yoluyla yapılmış, notaya alınmamıştır. Farklı gazelhânların eşlikli gazellerinden verilen örnekler tablolaştırılmış ve farklı biçim özellikleri ortaya konulmuştur. Gazellerin biçim özellikleri “Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)” ve “Biçim Yapısı” tablosuyla gösterilmiştir. Ayrıntılı tahlil için örneklem olarak seçilen Hüzzam Gazel verilerin toplanması için araştırmacılar tarafından dikte edilmiştir. Ses kaydındaki devir farklılığından dolayı kaynaklanan akort problemini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan dikte Bolahenk akorda göre uyarlanmıştır. Eser dikte edilirken Finale 2014 programı kullanılmıştır. Eserin diktesi yapılırken Winamp programının yavaşlatma özelliği kullanılarak yapılan diktenin güvenilirliği sağlanmıştır. Verilerin elde edilebilmesi amacıyla dikte edilen Hüzzam Gazel'in bölümleri, cümleleri ve güfte dışı kullanılan lafızları tespit edilmiş ve nasıl kullanıldıkları anlatılmıştır. Daha sonra gazelin bölüm ve cümle yapıları, cümle dağılımları, lafız yapıları ve biçim özelliklerine âit gösterim tablosu hazırlanmış ve alt problemler dâhilinde anlatılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen veriler çalışmanın da temelini oluşturan “Gülçin Yahya Biçim Tahlili” yöntemiyle tahlil edilmiştir. *Gülçin Yahya Biçim Tahlili Yöntemi*: Bir eseri Türk alfabesinde kullanılan tüm harflerin yanı sıra, Latin harf ve rakamları, semboller ile Romen rakamlarının farklı tertip ve gösterimlerle anlatma şeklidir (Yahya Kaçar, 2020, s. 4). Bu gösterimde esere ait ezgi, usûl ve güfte özellikleri iç ve dış çerçevesiyle birlikte gösterilmektedir. “Eser Kurgusu” ve “İcrâ Akışı” alt başlıkları *Gülçin Yahya Biçim Tahlili Yöntemi*'ni oluşturan en önemli unsurlardır. Çalışmada yer alan semboller ise şu şekildedir;

- Gazel Bölümleri: Büyük romen rakamlarıyla (I, II, III,IV) vs.

- Cümleler: Büyük harflerle (A,B,C,Ç,D,E,F) vs.
- Gazelhanın icrâ alanı: Serbest bölüm (Sb) Çalışma bünyesinde ele alınan örnek usulsüz bir form yapısına sahip olduğu için çalışmada Usûl ve Ölçü sayısı bölümleri yerine “sb” yani “serbest bölüm” ibâresi kullanılmıştır.
- Eşlik icrâsı: Ud
- Genişleme bölümleri: Büyük harf “G” ve kaçınıcı genişleme olduğunu belirten rakam (G1, G2) vs.
- Meyan bölümü: Rakam ve büyük harfler (1.M, 2.M) vs.
- Mısralar: Küçük harf ile (1.m, 2.m) vs.
- Lafızlar: Küçük (lz) olarak belirtilmiştir.

Tablo 1. Gülçin Yahya Biçim Tahlili Gösterimi

1. BULGU VE YORUMLAR

1.1. Eşlikli Gazel Formunun Biçim Özellikleri

Gazel icrâcılığı hem gazelhânın hem de eşlik eden icrâcının duygu ve düşüncelerinin mûsikî birikimleriyle birleşmiş ortak sanat ürünüdür. Bu sebeple gazele eşlik eden icrâcının gazelin zemininden sonuç bölümüne kadar olan süre zarfında yapmış olduğu icrâ büyük önem arz eder. Eşlik icrâsının sâdece mûsikî becerisi gazel icrâsının tümü için yeterli olmayacaktır. Tüm bu becerilerin yanı sıra “kompozisyon bütünlüğünün oluşması” gazel icrâsının sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi bakımından önemlidir. Eşlik icrâsını gerçekleştiren kişinin gazelhân ile teknik yönden ve hatta makâmın işleniş duygusu yönünden ortak hareket edebilmesi gerekir.

Gazel formunun irticâlen yapılması bazı faydaları sunmasının yanı sıra bazı kâideleri ve kendi iç dinamiğini de korumaktadır. Bu kâideler iyi bir saz ve ses icrâcılığından ziyâde iyi bir mûsikî anlayışını ve üslûbunu ifâde etmek ve ortaya koyabilmektir.

Gazelhânın edebî yönünün, eşlikçinin de refâkat yetisinin mûsikî unsurlarıyla iyi bir şekilde harmanlanmış olması beklenir. Özellikle eşlik yapan sâzendenin nazarı bilgisinin, teknik becerisinin yanı sıra icrâ süresini oldukça verimli kullanabilmesi gereklidir ve hatta zorunludur.

Gazeller tıpkı taksimlerde olduğu gibi serbest ölçülü bir yapıya sâhiptir. Gazelin yapısına bakıldığında temel ahenk şu şekilde gerçekleşir: Gazel hangi makamda okunacak ise sâzende o makamdaki bir taksim yaparak icrâyâ başlar. Gazelhânın gireceği perde duyurulur. Gazelhân birinci mısırâyı okur. İkinci mısırân öncesinde tekrar bir taksim yapılır ve nağme uygun bir perdede bırakılır. Gazelhân ikinci mısırâyı okur. Tekrar saz taksîmi yapılır ve meyan gösterilir. Gazelhân üçüncü mısırâyı meyan olarak okur. Dördüncü mısırân icrâsından sonra sâzende son taksîmi icrâ eder (Kaçar, 2012, s.318).

Sâzende kısa bir sürede hem gazelhâna yol gösterici hem de makâmın genel hatlarını tarif ettiği bir kompozisyon sunulmalıdır. Sâzende özellikle makam dışına çıkmadan icrâsını gerçekleştirmelidir. Gazel formunda önemli isimlerinin yapmış olduğu icrâlara bakıldığında yukarıda da bahsedilen belli başlı kâidelerin kusursuz bir şekilde işlediğini görmek mümkündür. Bu icrâlar hem icrâ hem üslûp özellikleri yönünden yüksek san'at seviyesi gerektiren yapıtlar haline gelmektedir. Bu doğrultuda dönemin en iyi sâzende ve gâzelhânları tarafından icrâ edilmiş, Muhayyer, Mâhûr ve Nihavend makâmındaki üç adet gazel örneği "Açıklamalı Kronometrik İcra Tablosu (AKİT)" ve "Biçim Özelliği Tablosu" oluşturarak genel hatlarıyla ortaya konulmuştur.

Muhayyer Gazel

Gazelhân: Hâfız Sâmi Efendi

Eşlik: Tanbûrî Cemil Bey (Kemeççe)

(Ah yâr ey aman) Diyemem sîne-i berrâkı semenden gibidir (aman aman ey)

(Ah) Yâsemen belki o gül- nahl-i semen-ten gibidir (yâr ey ey ah)

(Aman aman aman) Reng-i bûy-i gülü târife ne zahmet çekeyim (yâr ey ah ah ah)

(Aman aman yâr ey) Gül benim bildiğim ey gonce dihen sen gibidir (yâr ey ah ey ey)

(Erişim tarihi: 12.06.2021, erişim adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=qCuqrgGCSaA>

Tablo 1.1.1 Muhayyer Gazele Âit Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)

Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)				
MUHAYYER GAZEL /Hâfız Sâmî Efendi/ Eşlik: Tanbûrî Cemil Bey (Kemençe)				
0':01"	0':22"	1':25"	1':48"	2':43"-2':53"
Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Gerdâniye perdesiyle başlanmıştır.	Ah lafziyle Tiz Çargâh perdesinden başlanılmıştır.	Muhayyer perdesi ile giriş yapılmış.	Tiz Çargâh perdesinde Aman Aman lafzi ile başlar.	Gerdâniye perdesi ile başlar.
Muhayyer ve Hüseyîni perdelerinde Uşşak makâmındaki seyrin ardından Muhayyer perdesinde kalış.	Yar ey ey lafziyle Muhayyer perdesinde Uşşak makâmı ile kalış. 1.Mısrâ öncesinde Aman lafzı kullanılmıştır. Muhayyer makamının nağmelerinin kullanılmasının devamında mısırâm bitimiyle birlikte Aman lafzı kullanılmış ve Rast makâmıyla kalış gerçekleşmiştir. 2.Mısrâya Ah lafziyle başlamış ve Çargâh perdesinde kalınmıştır. Dügâh perdesinde Uşşak'lı kalış.	İlk olarak Muhayyer perdesinde ve daha sonra ise Dügâh perdesinde Uşşak makâmı ile kalış.	3.Mısrânın ardından Yar hey ah lafızlarıyla Muhayyer perdesinde Uşşak'lı kalış. 4.Mısrâ öncesinde Aman aman yar hey lafzı ile giriş yapılmıştır. Nevâ perdesinde Büselik makâmı ve akabinde Dügâh perdesinde Uşşak'lı kalış.	Dügâh perdesinde Uşşak'lı ile kalış.

Tablo 1.1.2. Muhayyer Gazele Âit Biçim Özelliği Tablosu

	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Bölüm Sayısı	I	II	III	IV	V
Cümle Adı	A	B - C 1.m-meded (lz) 2.m-of (lz)	Ç	D - E ah(lz)3.m ah(lz) 4.m	F
Bölüm Adı	Z	Z	Z	M - Sn	Sn

Yukarıdaki tablolardan da görüleceği gibi Muhayyer Gazel beş bölümden oluşmaktadır. Taksimle başlanıp, taksimle son bulmuştur. Her bir mısırâ bir cümleden oluşmuştur. Mısrâların başında ve sonunda lafızlar kullanılmıştır. Taksimler birer cümle, gazel bölümleri ikişer cümleden oluşan bir yapıya sâhiptir. 2 dakika 53 saniyelik gazelin sadece 44 saniyesi taksim bölümlerini kapsamaktadır. Ağırılık gazelhândadır. 1. ve 2. Mısrâ zemin, 3. Mısrâ meyan, 4. Mısrâ sonuç bölümü olarak kullanılmıştır. Zemin ve Meyan süreleri birbirine yakındır. Eşlik sadece mihandarlık görevini üstlenmiş, makâmın perdelerinde kısa seyrir örnekleri vermiştir.

Mâhûr Gazel

Gazelhân: Hâfiz Yaşar Okur

Eşlik: Tanbûri Cemil Bey (Kemençe)

(*aman aman*)Yine zevrâk-ı derûnum kırılıp kenâre düştü (*yâr ey, yâr ey ey*)

Dayanır mı dîdedir bu reh-i seng-i sâre düştü (*yâr ey of of*)

Reh-i Mevlevîde gâlib bu sıfatla kaldı hayrân (*âh âh*)

(*âh*) Kimi terk-i nâm u şâne kimi it'ibâre düştü (*yâr ey ey ey aman aman of*)

Erişim tarihi: 12.06.2021, Erişim adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=WdihTxIMz1Q>

Tablo 1.1.3. Mâhûr Gazele Âit Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)

Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)						
MÂHÛR GAZEL / Hâfiz Yaşar / Eşlik: Tanbûri Cemil Bey (Kemençe)						
0':01"	0':34"	1':24"	1':45"	2':03"	2':15"	2':53" 3':18"
Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Hüseyinî perdesi ile giriş. Gerdâniye perdesinde Çargâh ve Rast makâmı icrâsı. Nevâ perdesinde Rast makâmının ardından Rast perdesinde Rast makâmıyla kalış.	<i>Aman aman</i> lafzı ile Muhayyer perdesinden başlanılmış,Mahur-Evç perdesiyle de 1. Mısrâya giriş yapılmıştır. Gerdâniye perdesinde Mâhûr makâmı sesleri kullanılmış, mısrânın sonunda <i>Yâr ey yâr ey ey</i> lafizleri kullanılarak Nevâ perdesine Rast makâmı seslerine ulaşılmıştır. 2. Mısrâ Gerdâniye perdesiyle başlar. Nevâ'da Rast'lı, Segâh'da Segâh'lı ve Rast perdesinde Rast makâmıyla kalış. Mısrân sonunda <i>Yâr ey of of</i> lafizleri kullanılmıştır.	Gerdâniye perdesi ile başlanılmıştır. Rast perdesinde Rast makâmıyla kalış.	3. Mısrâ Tiz Segâh perdesiyle başlanmış, Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmı ile kalış. <i>Ah ah</i> lafizleri ile kalış.	Gerdâniye perdesi ile başlanılmış. Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmı ile kalış.	<i>Ah</i> lafzıyla Tiz Çargâh perdesinden icrâya başlanılmıştır. 4.Mısrâya giriş ve Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmı ve ardından Gerdâniye üzerinde Rast makâmıyla kalış. <i>Yâr ey ey</i> lafzı ve <i>aman aman of</i> lafizleri ile de Rast perdesinde Rast makâmıyla kalış.	Yegâh perdesinden başlanılmıştır. Gerdaniye perdesinde Rast makâmı icrâsının ardından Rast perdesinde Rast makâmıyla kalış.

Tablo 1.1.4. Mâhûr Gazele Âit Biçim Özelliği Tablosu

	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Bölüm Sayısı	I	II	III	IV	V	VI	VII
Cümle Adı	A	B aman (lz) 1.m- yâr ey yâr ey ey (lz) 2.m-Yâr ey of of (lz)	C	Ç 3.m- ah(lz)	D	E ah(lz) 4.m- yâr ey, aman of (lz)	F
Bölüm Adı	Z	Z	Z	M	M	Sn	Sn

Yukarıdaki tablolardan da görüleceği gibi Mâhûr Gazel yedi bölümden oluşmaktadır. Taksimle başlanıp, taksimle son bulmuştur. Mısrâların başında ve sonunda Muhayyer Gazel'e göre daha uzun kabul edilebilecek lafızlar bulunmaktadır. 1.ve 2. Mısrâ zemin, 3.Mısrâ meyan, 4. Mısrâ sonuç bölümleri olarak işlenmiştir. Taksimler birer cümle, gazel bölümleri ise gazelin zemin bölümünde ikişer cümleden oluşan bir giriş, meyan bölümünde bir cümle, sonuç bölümünde ise bir cümle seyir özelliği

gösterilmiştir. Dolayısıyla zemin bölümü daha uzun tutulmuştur. 3 dakika 18 saniyelik gazelin sadece 1 dakika 25 saniyelik zaman dilimi taksim bölümlerini kapsamaktadır. Ağırılık gazelhândadır. Eşlik sadece mihmandarlık görevini üstlenmiş, makâmın perdelerinde kısa seyir örnekleri verilmiştir.

Nihâvend Gazel

Gâzelhân: Hâfız Kemâl

Eşlik: Aleko Bacanos (Kemeñçe)

Okunur sihr ü fûsun nûr-i nigâhında senin (*meded ey ey*)

Verir üftâdelerin cânın-ı rahmında senin (*aman aman aman of of of of*)

(*Ah*) Bâde peymânesi çek sürme çeküp neylersin (*ah*)

Gamzenin tîg-ı yeter çeşmi siyâhında senin (*aman of- of of of of*)

Erişim târihi: 12.06.2021, Erişim

adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=IXzA5RWGmCw>

Tablo 1.1.5. Nihavend Gazele Âit Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)

Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)				
NİHÂVEND GAZEL / Hâfiz Kemâl / Eşlik: Aleko Bacanos (Kemeñçe)				
0':01''	0':27''	1':15''	1':40''	2':50'' - 3':05''
Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Kemeñenin Rast perdesiyle başlanmıştır. Nevâ perdesi üzerinde Uşşak'lı ve Kürdî'li kalış.	1. Mısrâ Nevâ üzeri Zirgüle ile başlanmıştır. <i>Meded ey ey</i> lafızlarıyla Nevâ'da Zirgüleli Hicâz kalış.	Kemeñçe taksimiyle Nevâ perdesi üzerinde Uşşak ve Kürdî makamları icrâ edilerek kalış.	3. Mısrâya geçmeden önce <i>Ah</i> lafzı ile Gerdâniye perdesinde Bûselik makâmı ile kalış. 3. Mısrâm sonunda Çargâh perdesinde Rast makâmıyla kalış. Nevâ perdesi üzerinde Bayâtî makâmı kullanılmış, Gerdâniye perdesi üzerinde Bûselik makâmıyla <i>Ah</i> lafzı kullanarak kalış. 4. Mısrâya Muhayyer perdesiyle başlanılmış, Nevâ perdesinde Uşşak makam sesleri kullanılmasının ardından Kürdî perdesinde kalış. 4. Mısrâm tekrarı Acem perdesiyle başlanmıştır. Rast perdesi üzerindeki Nihavend makâmı seslerinin duyurulmasının ardından <i>Aman of- Of of of of of</i> lafızlarıyla Rast perdesinde Hicaz makâmı gerçekleşmiştir. Son olarak Rast perdesi üzerindeki Bûselik makâmı ile kalış.	Gazelin sonuç bölümü kemeñçe ile Acem perdesinden başlanmıştır. Nevâ perdesinde Uşşak ve Kürdî makamları icrâ edilmiştir. Rast perdesinde Bûselik makâmı sesleriyle kalış yapılmıştır.
Rast perdesinde Bûselik nağmeleriyle kalış.	2. Mısrâya Nevâ perdesinde Kürdî makâmı ile başlanmıştır. <i>Aman aman aman of- Of of of of of</i> lafızlarıyla Rast perdesinde Bûselik'li kalış.			

Tablo 1.1.6. Nihâvend Gazele Âit Biçim Özelliği Tablosu

	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Bölüm Sayısı	I	II	III	IV	V
Cümle Adı	A	B - C 1.m-meded ey (Iz) 2.m-aman-of (Iz)	Ç	D - E - F ah(Iz)3.m ah(Iz) 4.m 4.m-aman, of (Iz)	G
Bölüm Adı	Z	Z	G	M Sn	Sn

Yukarıdaki tablolardan da görüleceği gibi Nihavend Gazel beş bölümden oluşmaktadır. Taksimle başlanıp, taksimle son bulmuştur. Mısrâların sonunda uzun kabul edilebilecek lafızlar bulunmaktadır. 1.ve 2. Mısrâ zemin, 3. ve 4. Mısrâ meyan, tekrar 4. Mısrâ kullanılarak sonuç bölümleri işlenmiştir. Taksimler birer cümle, gazel bölümleri ise gazelin zemin bölümünde ikişer cümleden oluşan bir giriş, meyan bölümünde iki cümle, sonuç bölümünde ise bir cümle seyir özelliği gösterilmiştir. Dolayısıyla meyan bölümü daha uzun tutulmuştur. 3 dakika 5 saniyelik gazelin sadece 65 saniyelik zaman dilimi taksim bölümlerini kapsamaktadır. Ağırlık gazelhândadır. Eşlik sadece mihmandarlık görevini üstlenmiş, makâmın perdelerinde kısa seyir örnekleri vermiştir.

2.Yorgo Bacanos Eşliğinde Hâfız Kemal'in Okuduğu Hüzzam Gazel'in Biçim Özellikleri

Çalışmanın bu bölümünde Hüzzam Gazel'in biçim özellikleri detaylı bir şekilde incelenerek aktarılmıştır. Öncelikli olarak gazele ait bölüm yapıları belirtilmiştir. Daha sonra cümle yapıları örnekler üzerinden detaylı bir şekilde incelenmiş ve ortaya çıkan veriler değerlendirilmiştir. Gazel icrâsının en önemli unsurlarından olan lafız kullanımları tespit edilerek değerlendirilip yorumlanmıştır. Çalışmanın temel dayanağı olan “Gülçin Yahya Biçim Tahlili Yöntemi” ile ele almış olduğumuz gazel örneği “Eser Kurgusu” ve “İcrâ Akış”ı tabloları üzerinden anlatılmıştır. Nota üzerinden detaylı anlatımın yanı sıra AKİT tablosu da verilmiştir. Hüzzam makâmındaki gazelin güftesi şöyledir:

Gazelhân: Hâfız Kemâl

Eşlik: Yorgo Bacanos (Ud)

Gözü dünyâ mı görür âşık-ı dîdâr olanın

Dilberi sen gibi bir mâh-ı dil-âzâr olanın (ah)

Yücedir rütbesi mihrinle hevâ-dâr olanın (aman aman yar ey hey ey)

(Ah)Gayra meyli olamaz aşkın ile yâr olanın (ah ah ah)

Ayağı yer mi basar zülfüne berdâr olanın (*ah ah ah*)

Aşk u şevk ile verir cân ü seri döne döne (*hey hey hey ah ah ah aman aman yar
hey hey*)

Erişim tarihi: 21.06.2021, Erişi adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=bTCehSLQk1Y>

2.1. Hüzzam Gazele Âit Bölüm Yapıları

Hüzzam makâmındaki gazel 7 bölümden meydana gelmiştir. Bunlar Zemin, 1.Genişleme, 1. Meyan, 2. Genişleme, 2. Meyan ve Sonuç bölümlerini kapsamaktadır. Zemin bölümü taksim icrâsı ve gazelin ilk üç mısırândan oluşur. Gazelin 4. mısırâ 1. Meyan bölümünü, 5 ve 6. mısırâlar ise 2. Meyan bölümünü temsil etmektedir. Gazel icrâsının zemin bölümü taksim icrâsıyla başlar. 1. ve 2. Genişleme bölümleri yine taksim icrâsıyla gerçekleştirilerek gazelin Meyan bölümüne geçilir. Meyan bölümünün ardından gazelhân aynı mısırâ ile karara gider ve sonuç bölümünü tamamlar. Ardından taksim ile sonuç bölümü icrâ edilir ve gazel sonlandırılır.

Aşağıda Hüzzam Gazele âit Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT) ve Biçim Özelliği Tabloları verilmiştir.

Tablo 2.1.1. Hüzam Gazele Âit Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)

Açıklamalı Kronometrik İcrâ Tablosu (AKİT)						
HÜZZAM GAZEL / Hâfız Kemal / Eşlik: Yorgo Bacanos (Ud ile)						
0':01"	0':16"	1':19"	1':40"	2':16"	2':33"	3':43"- 3':57"
Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Segâh perdesi ile giriş.	Gazele Evç perdesinden başlanmıştır.	Nevâ perdesi ile başlanmıştır.	4. Mısrâ <i>ah</i> lafzıyla Tiz Nevâ perdesinden başlar yine <i>ah</i> lafzı ile Tiz Segâh perdesiyle sonlanır.	Gerdâniye perdesi ile başlar.	5.Mısrâ Tiz Çargâh perdesinin başlar.	Tiz Çargâh perdesinden başlar.
Nevâ perdesinde Hümâyün makam icrâsı.	Gerdâniye ve Muhayyer perdeleri üzerindeki belirgin icrâ ile	Nevâ perdesindeki Hicâz makâmı yapısının gösterilmesinin ardından Segâh perdesinde kalış.	Tiz Segâh perdesinde Segâh'lı kalış yapılmıştır.	Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmı ile kalış yapılmıştır.	Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmıyla kalış yapılmıştır.	Evç perdesinde Segâh'lı, Segâh perdesinde Segâh'lı kalış.
Nevâ perdesi üzerinde yapılan vurgunun ardından Segâh perdesinde kalış..	1. Mısrâ seslendirilmiştir. 1. Mısrâ Nevâ perdesindeki Hümâyün makam anlayışında icrâ edilip sonlanmıştır. 2.Mısrâya yine Evç perdesiyle başlanmış, Gerdâniye perdesi üzerinde Büselik makâmı duyurularak mısra tamamlanmıştır. Mısrânın sonu <i>Ah</i> lafzı ile tamamlanır. 3.Mısrâ Gerdâniye perdesiyle başlar, <i>aman aman yâr ey hey ey</i> lafzı ile sonlanır.				<i>Ah ah ah</i> lafızlarıyla Gerdâniye perdesinde Rast makâmıyla kalış. 6.Mısrâ Sünbüle perdesiyle başlar. Evç perdesinde Segâh'lı kalış. <i>Hey hey hey ah ah aman aman yâr hey hey</i> lafzı ile Segâh perdesinde Segâh'lı kalış.	

Çizelge 2.1.2. Hüzam Gazele Âit Biçim Özelliği Tablosu

	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim	Gazel	Taksim
Bölüm Sayısı	I	II	III	IV	V	VI	VII
Cümle Adı	A - B	C - Ç - D	E - F	G	Ğ - H	I - İ - J	K
		1.m- 2.m- (ah)lz 3.m-aman aman yâr ey hey ey (lz)		ah(lz) 4.m- ah ah ah(lz)		5.m-ah ah ah(lz) 6.m- hey hey hey ah ah ah aman aman yâr hey hey (lz)	
Bölüm Adı	Z	Z	G1	1.M	G2	2.M - Sn	Sn

2.2. Hüzzam Gazele Âit Cümle Yapıları

Hüzzam makâmındaki gazel 14 cümleden oluşmaktadır. Hüzzam makâmındaki gazelin cümle yapılarına bakıldığında cümlelerin uzun soluklu kullanıldığı özellikle gazelhânın neredeyse her bir mısraı tek nefeste seslendirdiği görülmüştür. Her bir cümle kendine has müzikal iklimi oluşturması yanında ayrı bir kompozisyon niteliği taşımaktadır. Gazelhânın şiir öğelerini seslendirmesinden ziyâde kullanmış olduğu lafızlar gazel icrâsının önemli bir bölümünü temsil etmesi bakımından dikkat çekicidir. Sâzende ve gazelhân arasındaki uyuma bakıldığında ise; gazeldeki bağlantılar arasındaki geçişlerin, kullanılan perdelerin ve hatta hançere ile yapılan çarpmalarla, ud ile yapılan çarpmalarının birbiriyle uyum içerisinde işlendiği görülmektedir. Aşağıda gazelin ud ile icrâ edilen ilk iki cümlesi örnek olarak verilmiştir.

The image shows three staves of musical notation for the first two sentences of the Hüzzam gazel. The first staff, labeled 'A', is marked 'I' and 'Sb/Ud' and 'A' and 'Z'. It features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with a triplet of eighth notes. The second staff, labeled 'B', is marked '2' and 'Sb/Ud' and 'B' and 'Z'. It also features a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody continues with eighth and sixteenth notes, including several triplets. The third staff continues the melody with eighth and sixteenth notes and triplets. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and triplets.

Yorgo Bacanos tarafından yapılan eşlik icrâsının genelinin iki cümle üzerinden kullanıldığı görülmüştür. Yukarıdaki örnek gösterimde de fark edildiği üzere nağme yapılarının uzun tutulduğu, seri mızrap kullanımlarıyla gazelhânın kullanmış olduğu hançere hareketleriyle uyum içerisinde olduğu dikkat çekicidir. Her bir cümlelerin nağme yapısı kendine özgü bir özelliğe sahiptir. Ud eşliğinde en dikkat çekici özelliklerden bir diğeri de makâmın kısa süre içerisinde tüm özellikleriyle duyurulacak bir şekilde gerçekleştirilerek icrânın gazelhâna bırakılmasıdır. Eşlik icrâsında kurgulanan cümle yapılarında ağır-icra kalıplarına yer verilmemiştir. Bu da Yorgo Bacanos'un kendi kişisel tavır özelliğinden ve mûsikî anlayışından ileri gelmektedir. Gazelhânın icrâ esnasında kurgulamış olduğu cümle yapılarına âit bazı örnek cümleler ise şöyledir:

I
Sb/Gazelhan
VI I
5.m-2.M

makam geçkilerinde bir görev üstlenmektedir” (Yahya Kaçar, 2020,s.27). Hüzzam makâmında icrâ edilen gazelin iç yapısına bakıldığında yukarıda bahsi geçen lafız kullanımlarının her mısırâda kullanıldığını görmek mümkündür.

“Âh” lafzı

İlk olarak zemin bölümünün 2. mısırâ sonunda kullanılan “Ah” lafzı “Ç” cümlesinde duyurulmuştur. Gazelin 4. bölümü olan 1.meyanına yine “Ah” lafzı kullanılarak G cümlesine başlanmıştır. Bu bölümde kullanılan 4.mısırânın girişinde ve sonunda “Ah” lafzı duyurulmuştur. Gazelin 2.Meyan bölümünde kullanılan “Ah” lafzı “İ” bölümünün sonunda duyurulmuştur. Gazelin yine 2.meyan bölümünün “J” cümlesinde “Ah” lafzının kullanıldığı görülmüştür. Buradaki kullanım diğer lafız kullanımlarına göre farklılık göstermektedir. Bu bölümdeki “Ah” lafzının hem diğer lafız kullanımlarıyla beraber icrâ edilmesi hem de nağme kurgularının daha küçük motifler üzerinden şekillenmesi dikkat çekicidir. Özellikle lafzın Evç perdesinden hareketle tekrarlı bir şekilde duyurulduğu görülmüştür. Bu lafza âit örnek nota aşağıda verilmiştir.

Yukarıda gösterilen lafız kullanımı 2. mısırânın sonunda yer almaktadır. Gerdâniye perdesinden başlamış ve Nevâ perdesinde sonlanmıştır. Görüldüğü gibi başlı başına bir cümle mâhiyetinde olan lafız kullanımı içerisinde barındırdığı nağme hareketliliği bakımından dikkat çekicidir. Muhayyer perdesinde Uşşak ve Nevâ perdesinde Hicaz makamlarının gazelhân tarafından kesintisiz (tek nefeste) olarak icrâ edilmiştir. “Ah” lafzının kullanımda daha ağıdalı nağme yapılarının kullanıldığı, hançere hareketlerinin özellikle çarpma, vibrato gibi süsleme teknikleriyle belirgin bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Bu lafza âit örnek nota aşağıda verilmiştir.

G
Sb/Gazelhan
IV G
(Ah) lz-4.m-(ah)lz.1.M

A Gay ra me yi o la ma z

e²

Aşk km i le yâr

e³

o la n n

lz

A h a h a h

IV. bölüm sonunda kullanılan farklı bir lafız kullanımı da yukarıda gösterildiği gibidir. Örnekte de görüldüğü gibi lafız kullanımları diğer örneklerden farklı olarak mısırânın hem başında hem de sonunda kullanılmıştır. Mısırânın başında kullanılan “ah” lafzı diğerlerine nazaran oldukça kısa süreli bir icrâ şekliyle ortaya çıkmıştır. Belirtilen bu “ah” lafzı kısa sürede gerçekleştirilmesine rağmen küçük bir cümlecik oluşturarak Tiz Segâh perdesi üzerindeki Segâh makâmının duyurulmasına imkân sağlamıştır. Mısırân sonunda tekrarlanan “ah” lafzı cümlenin başındaki kullanıma nispeten daha uzun bir kullanıma sahiptir. Tiz Segâh perdesi üzerindeki Segâh makâmı belirgin bir şekilde işlenmiştir.

“Aman” lafzı

Zemin bölümünün D cümlesinde kullanılan “Aman” lafzı 3. mısırânın sonunda iki kez duyurulmuştur. Bu bölümde özellikle “Aman” lafzının “Yar Ey Hey” lafızlarıyla beraber kullanıldığı görülmüştür. “Aman” lafzının kullanıldığı diğer bir bölüm 2.

meyandaki “j” cümlesidir. 6. mısırânın sonunda kullanılan lafız bir önceki kullanımda olduğu gibi diğer lafızlarla birlikte ve küçük motif hareketleriyle icrâ edilmiştir. Bu lafza âit örnek nota aşağıda verilmiştir.

The image shows two staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff, labeled '9', contains the melody for 'A man a ma n ya'. It features a 'Lz' (Lafız) marking above the first measure and a 'V.' (Vocal) marking above the final measure. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with three triplet markings (indicated by a '3' in a bracket) over the final three measures. The second staff, labeled '10', contains the melody for 'E y he y he y'. It features a 'V.' marking above the final measure and a 'Ağırlaşarak' (becoming heavier) marking above the final measure. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with three triplet markings (indicated by a '3' in a bracket) over the final three measures.

Gazelin 2. bölüm sonunda icrâ edilen lafız kullanımları yukarıda görüldüğü gibidir. “Aman”, “yar”, “ey” ve “hey” gibi lafız kullanımlarının icranın bu bölümde işlenerek kullanıldığı görülmüştür. “Aman” lafzıyla makâmın karar hissiyatı belirginleştirilmiş, “yar” lafzıyla da Neva perdesi üzerindeki Hicaz makâmı duyurulmuştur. Son olarak da “ey”, “hey”, “hey” lafızlarıyla karar hissiyatı tekrar duyurularak cümle son bulmuştur. Yukarıdaki örnekte de lafız kullanımlarının uzun solukta, yeni bir cümle kurgusuyla kullanılması dikkat çekicidir.

“Yar Ey Hey” lafzı

Zemin bölümü “D” cümlesinde kullanılan “Yar Ey Hey” lafızları 3. mısırân sonunda duyurulmuştur. Bu lafız kullanımının gazel icrâsında iki kez kullanıldığı görülmüştür. Üç farklı lafız olarak gibi görülse de uygulamada “Yar Ey Hey” lafızları genellikle beraber kullanılmaktadır. Gazelin 2. meyan J cümlesine bakıldığında yukarıda kullanılan lafızları yer değiştirerek “Hey Yar Hey” şeklinde kullanıldığı, “Hey” lafzının “Ah, Aman” lafızlarının kullanılmasının ardından “Yar Hey” lafzına bağlandığı görülmektedir. Bu lafza âit örnek nota aşağıda verilmiştir.

J

Sb/Gazelhan
J
6.m-(Hey ah aman yar hey)Iz.2.M

Aş ki şe... v k... i... le ve... ri... r

26

cân ü se ri... dö ne dö ne... he... y he... y

27

he... y a... h a... h...

28

a... h... a man a... ma... n

29

ya... r he... y he... y...

Son olarak yukarıdaki örnekte “hey” “ah” “aman” “yar” “hey” lafız kullanımlarının uygulanış şekli verilmiştir. Oldukça uzun bir cümle yapısına sâhip olan bu lafız kullanımları makâmın hem tiz bölgesinde hem de pest bölgesinde kendisine geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Kullanılan lafızların Hüzam makâmının yanı sıra Segâh makâmına da vurgu yaptığı görülmüştür.

2.4. Hüzam Gazelin Biçim Özellikleri Açısından Gösterimi

Çalışmanın bu bölümünde Hüzam Gazel’in biçim özellikleri “Eser Kurgusu” ve “İcra Akışı” tablolarıyla açıklanmıştır. Oluşturulan bu tablolarda Hüzam Gazel’in icrâ akışındaki makam, perde, lafız kullanımları harfler, rakamlarla bölüm ve cümleler üzerinden açıklamalı bir şekilde gösterilmiştir. Aşağıda Hüzam Gazele âit “Eser Kurgusu” ve “İcrâ Akışı” tabloları verilmiştir.

Tablo 2.1.3. Hüzzam Gazele Âit Eser Kurgusu

Sb/ Ud I (A) Z	Zemin Bölümü / Nevâ perdesinde Hicâz makâmı
Sb/Ud (B) Z	Zemin Bölümü / Nevâ perdesinde Hicâz, Yerinde Hüzzam makamları
Sb/Gazelhân II (C) 1.m-Z	Zemin Bölümü/ Gerdâniye perdesinde Bûselik, Nevâ perdesinde Hicâz makâmı
Sb/ Gazelhân (Ç) 2.m-(Ah)lz-Z	Zemin Bölümü/ Nevâ perdesinde Hicâz, Gerdaniye perdesinde Bûselik makâmı
Sb/Gazelhân (D) 3.m-(Aman Yar Ey Hey)lz-Z	Zemin Bölümü/ Segâh perdesinde Hüzzam ve Segâh makamları.
Sb/ Ud III (E) G1	Genişleme Bölümü / Nevâ perdesinde Hicâz, Gerdâniye perdesinde Bûselik makâmı.
Sb/Ud (F) G1	Genişleme Bölümü / Nevâ perdesinde Hicâz, yerinde Hüzzam makâmı
Sb/ Gazelhân IV (G) (ah) lz-4.m-(ah) lz-1.M	Meyan Bölümü / Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmı.
Sb/ Ud V (Ğ) G2	Genişleme 2 Bölümü / Tiz segâh perdesinde Segâh makâmı.
Sb/Ud (H) G2	Genişleme 2 Bölümü / Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmı.
Sb/Gazelhân VI (I) 5.m-2.M	2. Meyan Bölümü/ Tiz Nevâ perdesinde kalış.
Sb/Gazelhân (İ) 5.m-(ah)lz-2.M	2. Meyan Bölümü/ Tiz Segâh perdesinde Segâh makâmı.
Sb/Gazelhân (J) 6.m(Hey Ah aman yar hey)lz-Sn	2. Meyan /Sonuç Bölümü/ Gerdâniye perdesinde Bûselik, Evç perdesinde Segâh Nevâ perdesinde Hicâz makâmı, yerinde Hüzzam makâmı
Sb/Ud VII (K) Sn	Sonuç Bölümü/ Yerinde Hüzzam makâmı

Tablo 2.1.4. Hüzzam Gazele Âit İcra Akışı

I	Sb/ Ud (A) Z	+	Sb/Ud (B) Z	+	II	Sb/Gazelhân (C) 1.m-Z	+	Sb/ Gazelhân (Ç) 2.m-(ah)lz-Z	
	Sb/Gazelhân (D) 3.m-(aman yâr ey hey)lz-Z	+	III	Sb/ Ud (E) G1	+	Sb/Ud (F) G1	+	IV	Sb/ Gazelhân (G) (ah) lz-4.m-(ah) lz. 1.M
V	Sb/ Ud (Ğ) G2	+	Sb/ Ud (H) G2	+	VI	Sb/Gazelhân (I) 5.m-2.M	+	Sb/Gazelhân (İ) 5.m-(ah)lz-2.M	
	Sb/Gazelhân (J) 6.m(hey ah aman yâr hey)lz-2.M-Sn	+	VII	Sb/Ud (K) Sn					

D

Sb/Gazelhane
D
3.m- (Aman yarye hey)lz-Z Yü ee dir rüt be si mih rin le he vâ da_____ r o la ni n

9 lz V. r

A man a ma n ya_____ r

10 Ağırlaşarak V. y

E y_____ he_____ y he_____ y

III Sb/Ud
E
G1

11

12

IV Sb/Ud
F
G1

13 Gliss.

14

G lz v. v. v. v.

Sb/Gazelhane
IV G
(Ah) lz-4.m-(ah)lz.1.M A_____ H Gay ra me yi_____ o la ma_____ z

196 Eşlikli Gazel Formunun Biçim Özellikleri ve Hâfız Kemâl'in Okuduğu
Hüzzam Gazel'in Biçim Tahlili

16 v.
Aşk kn i le _____ yâr

17 v.
_____ o la _____ n _____ n

18 **lz** v.
Λ _____ h a _____ h a _____ h

19 **Ğ**
Sb/Ud
V Ğ
G2

20 **H**
Sb/Ud
V H
G2

21

22 **I** v.
Sb/Gazelhan
VI I
5.m-2.M 3
A ya ğı yer mi ba sa _____ r

23 **î**
Sb/Gazelhan
î
5.m-(ah) lz.-2.M 3
zül fû ne _____ ber _____ dâ _____ r o la _____ n

24 **Iz**

A h

25 **J**

Sb/Gazethan
J
6.m-(Hey ah aman yar hey)Iz.2.M-Sn

Aş kı şe v k i le ve ri r

26 **Iz**

cân ü se ri dö ne dö ne he y he y

27

he y a h a h

28

a h a man a ma n

29

ya r he y he y

30 **K**

Sb/Ud
VII K-Sn

31

32

||

Sonuç

Çalışma bünyesinde ele alınan gazeller biçim özellikleri yönüyle detaylı bir şekilde tahlil edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- Gazellerin genellikle 5 veya 7 bölümden oluştuğu,
- 5 bölümlü gazelerde, taksim-gazel-taksim-gazel-taksim olmak üzere bir bağlantının olduğu,
- 7 bölümlü gazelerde, taksim-gazel-taksim-gazel-taksim-gazel-taksim olmak üzere bir bağlantının olduğu,
- Gazel sürelerinin ortalama olarak 2,5 dakika ile 3,5 dakika arasında sürdüğü,
- 5 bölümlü gazelerde 1. ve 2. Mısrân (1. Beyit) zemin bölümünden, 3. ve 4. Mısrân (2. Beyit) meyan ve sonuç bölümlerinden oluşturulduğu,
- 7 bölümlü gazelerde 1. ve 2. Mısrân (1. Beyit) kimi zaman da 3. Mısrân zemin, sonra gelen 4. ve 5. Mısrânların 1. ve 2. Meyan olarak, 6. Mısrân da karara giden sonuç bölümü olarak kurgulandığı,
- Gazellerin, kullanıldığı icrâ mekânına, amacına, icrâcılarına göre biçim özelliklerinin değiştiği,
- Gazel formuna âit genel özelliklerinin olmasının yanı sıra gazelhâna bağlı olarak cümle ve bölüm yapılarının olduğu,
- İcrâ edilen gazelin özgün bölüm ve cümle yapılarıyla kurgulandığı,
- Gazelhânın gazel mısralarını neredeyse tek nefeste tamamladığı bunun neticesi olarak her bir mısra bir cümle olarak kurgulandığı,
- Özellikle her mısradan bir cümle oluşturulacak şekilde inşâ edildiği,
- Cümlelerin gazelhânın kullandığı güfteye ve tavır özelliklerine göre değiştiği ve genellikle 60 saniye civârında bir süreyle oluşturulduğu,
- Gazelhânın bu kısa sürelerde makam geçkileri ve süsleme tekniklerini kullanarak icrâ gücünü ortaya koyduğu,
- Cümlelerin yeterli sürede uzun tutulduğu, gereksiz uzatılmadığı,
- Eşlikli Gazel Formu icrâsının taksimle başlayıp yine taksim icrâsıyla sonlandığı,
- Eşlik icrâsı olan taksimlerde kullanılan cümle yapılarının süre açısından dengeli olduğu,
- Eşlik icrâ sürelerinin kısa süreli olmasına rağmen cümle yapılarının birçok motif nağmeleriyle kurgulandığı,
- Eşlik icrâsının gazelhâna refakat etmesi hususunda gazelhâna mutâbık kaldığı,
- Eşlik icrâsının gazelhânın icrâsıyla teknik yönden (mızrap ve hançeredeki seri nağme hareketliliği) uyum içerisinde oldukları,

- Eşlikçi sâzendelerin yaptığı mihmandarlık ezgilerinin son derece öz ve makam kâidelerini ortaya koyan yapıda olduğu,
- Eşlikçi sâzendenin cümleleri yeterli uzunlukta tuttıkları ve asıl icrâyı gazelhâna bıraktıkları,
- Kimi eşlikçilerin gazelhânın ezgilerine paralel denilebilecek ezgilerle eşlik ederek gazelhâni takip ettikleri, kimi eşlikçilerin de kendi özgün ezgi yapılarıyla makâmı ortaya koyan seyiri tercih ettikleri,
- Gerek eşlikçilerin gerekse gazelhânların makam seyirlerini etkin perdeler üzerinden birbirlerine devrettikleri,
- Gazel icrâlarının tamamında uzun ya da kısa lafızların kullanıldığı,
- Gazel formunda lafız kullanımlarının önemi ve gerekliliği de uzun nağmelerle dikkat çekici diğer bir unsur olarak ortaya çıktığı,
- Ah, aman, meded yar, of gibi lafızların kullanıldığı,
- Lafız kullanımlarından “Ah” lafzının kullanılan diğer lafızlara göre daha serbest yapıda kullanıldığı, “Ah” lafzının geçtiği cümle yapılarının daha geniş ve çeşitli nağme yapıları barındırdığı,
- Gazel icrâsındaki lafız kullanımlarının terennüm kullanımlarıyla karıştırılmaması gerektiği,
- Gazel icrâsı esnasında kullanılan lafızların genelinde önemli bir yer teşkil ettiği, ve sıklıkla kullanıldığı,
- Hüzzam gazelde hem eşlik icrâsının hem de gazelhânın yapmış olduğu icrânın özgün yapılarda olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Gazel formunun kaybolmaya yüz tutması Türk kültürü ve mûsikîsi için büyük bir kayıp olarak düşünülmemektedir. Günümüz mûsikî kuşağı bu kültüre ancak ses ve yazılı kayıtlar üzerinden ulaşabilmektedir. Gazel formunun dikkatleri çekmesi ve günümüz mûsikî bünyesinde tekrar eski değerine ulaşabilmesi için yapılan çalışmaların önemi büyüktür. Bu nedenle ilk önerimiz gazelhânların ve gazel formunun çok önemli olduğuna vurgu yapılarak kaybolmaya yüz tutmuş bu iki farklı değere sahip çıkılması ve yeni gazelhânların yetiştirilmesi hususundadır. Oluşturulan tabloların Eşlikli Gazellerin tesbîtinde ve tahlillerinde kullanılabilmesi aynı zamanda gazel formunun biçimsel yapısını da ortaya koymaktadır. Yeni yetişecek gazelhânlar için tablolardaki biçim yapısının incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca kullanılan yöntemle gazel formunda yeni tahlillerinin yapılması alana katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Aksoy, B. (2008). Geçmişin Mûsikî Mirasına Bakışlar, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Hüzzam Gazel: Erişim tarihi: 21.06.2021, Erişi adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=bTCehSLQk1Y>

Mâhur Gazel: Erişim târihi:12.06.2021, Erişim adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=WdihTxIMz1Q>

Muhayyer Gazel: Erişim tarihi: 12.06.2021, erişim adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=qCuqrgGCSaA>

Nihavend Gazel: Erişim târihi: 12.06.2021, Erişim

adresini:<https://www.youtube.com/watch?v=IXzA5RWGmCw>

Pala, İ. (2016). ... Ve Gazel Yeniden. İstanbul: Kapı Yayınları.

Şakar, Z. M. (2015). Hafızlığın Tarihçesi ve Usûlü. İstanbul: Işık Yayıncılık.

Tanrıkorur, C. (2011). Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Yahya, G. (2002). Ünlü Virtüöz Yorgo Bacanos'un Ud Taksimleri. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Eylül 2000, Ankara.

Yahya Kaçar, G. (2012). Türk Mûsikîsi Üzerine Görüşler:(Analiz ve Yorumlar). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Yahya Kaçar, G. (2020). Türk Mûsikîsinde Eser ve İcrâ Tahlili Yöntemleri (Kavramlar-Semboller ve Örnekleriyle). Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.